

קובץ

הערות וביאורים

בלקו"ש, בנגלה ובחסידות

חקת - יביג תמוז

גליון מ' (רצא)

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

417 טראי עווענינג • ברוקלין, ניו יארק

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים וחמש לבריאה

ת ו כ ו . ה ע נ י נ י ם

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

התיחסות אדמו"ר הרי"ץ למאסרו ד

ח ס י ד ו ת

בחי' "רב חסד" איזו דרגא היא ד

ש י ח ו ת

שאלת כ"ק אדמו"ר שליט"א (בענין למה לא הביאו -

יהושע וכלב מפרי הארץ) ה

תירוץ כ"ק אדמו"ר שליט"א - משנת תשל"ח ו

מענה בענין הנ"ל ז

בענין הנ"ל ז

בענין הנ"ל יד

בענין הנ"ל טז

בענין הנ"ל יח

בענין הנ"ל כב

מענה על שאלת כ"ק אד"ש (בענין למה נכפל הציווי -

"בתוך בני" לא ינחלו נחלה") טו

בענין הנ"ל טו

מענה על שאלת כ"ק אד"ש בהרמב"ם כא

בענין הנ"ל כג

"אני חלקך ונחלתך" אם קאז על הלווים ח

שיטת רש"י דגם בתרומה משלחן גבוה קזכי יח

לשיטת ראב"ע דגם מעשר ראשון לכהנים יט

רש"י בפ' ראה דכל שבט לוי נוטלין פרס מזומן מבית -

המלך יט

בדרך הלכה גם בכהנים ה"ז חלף עבודתם כ

בענין שמש בגבעון דום ט

סלבת אדמ"מות השמש כד

בענין ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ ל

מה ביאתו בעצה רעה אף הליכתו בעצה רעה (גליון) יג

בענין הנ"ל כב

רש"י ד"ה שלח לך יז

למה לא מסופר בפ' שלח (פרשת המרגלים) כמו בפ' דברים. יז

נבואת משה אם יכול להתבטל כ

ש ו נ ו ת

ד"ה מהרה ישמע תרמ"ח כו

ל ק ו ט ל ש ל ח ו ת

א. בלקו"ש חכ"ג בשיחה, ל"ב-ל"ג תמוז באות ג' (ע' 158-159) מאריך ע"ד הצער שהי' לאדמו"ר הקודם בשבתו במאסר ואומר בין השאר:

"וויבאלד אז דער מאסר מיט זיינע יסורים זיינען געווען א תוצאה פון זיין עבודת הקודש... האט עס דאך געדארפט ביי אים ארויסרופן, ... א תנועה של שמחה וואס ער האט זוכה געווען דורך אט-די עבודה. צו דער מדריגה אין מס"נ".

ובהערה 17: "להעיר ממה שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע לאדה"ז, כי אדה"ז הי' בשמחה גדולה שזכה לישיב בתפילה ולמסור נפשו על תורת הבעש"ט והרב המגיד (ראה לקו"ש ח"א ע' 73)"

ולהעיר ממה שסיפר כ"ק אדמו"ר הקודם בנוגע לעצמו: "וואני, חרדה גדולה נופלת עלי ... אבל כרגע נברקה ברעיוני, הנה גם אנכי כאבות אבותי הקדושים - יושב במאסר אם כן עלי לעסוק בדברי תורה ... אותו היום אשר השל"ת זיכני להאסר בשביל זה אשר הגנתי עק כבודו של אש ישראל, צריך להיות אצלי יומא טבא, וברגש של שמחה התפללתי תפלת שמונה עשרה ..."

(ממכתב כ"ק אדמו"ר הקודם מל"ז אייר רצ"ד "לאחד מחתניו". נדפס (גם) באגרות קודש שלו, ח"ג ע' פד-פה).

ב. אהרונסון
- ברוקלין נ.י. -

ח ס י ד ו ת

ב. בד"ה והנה פרח מטה אהרן ש.ז. איתא: דהנה יש ב' בחי' חסד, חסד עולם, ורב חסד, דבחי' חסד עולם הוא חסד שבמידה והגבלה דסדר השתלשלות, ולכן חסד זה צריך שיעבור את כל סדר השתלשלות, משא"כ בחי' רב חסד הוא למעלה מהשתלשלות, עכ"ל.

והנה בד"ה לעושה נפלאות, דכ"ט תשרי תשכ"ב, שם איתא: שישנם כמה ענינים של חסד בחי' תחתונה ביותר הוא בחי' חסד הנק' חסד עולם שע"ז נאמר כי אמרתי עולם חסד יכנה דבחי' זו היא בקירוב כ"כ לענין העולמות, שממנה נפעל בנין העולמות שבחי' זו היא בדרגא של חיים או בשרש ומקור של ענין החיים בחי' מחי' חיים דכל זה הוא רק בבחי' חסד עולם, וכן למעלה יותר הוא הענין דרב חסד, שהוא בבחי' רב שזהו

כ ע"ד הענין דמחלי חיים, ובספירות הענין דרב חסד הוא
חלי ארליך אנפלין, שרש הנאצלים,

אבל למעלה יותר הוא הענין דחפץ חסד ובל' הכתוב (כי טוב חסדך מחיים) הוא ענין חסדך חסד העצמי שלמעלה, דהוא טוב מחיים אפ' מהמדרי' הנעלית ביותר דחיים ומחלי חיים, שבחלי זו חסדך היא נעלית וגבוהה יותר אפ' מהענין דמחלי חיים בבחלי הנעלית ביותר... דאעפ"ל דרב חסד הוא גבוה יותר מחסד עולם, וגבוה יותר מעולם, מ"מ יש לזה שליכות לשרש הנאצלים. עכ"ל בהנוגע לעניננו.

דלכאורה מזה משמע שבחלי רב חסד הוא ע"ד הענין דמחלי חיים היינו שיש לה עכ"פ איזה שליכות לעולמות. וכמו"כ קשה קצת גם בלקו"ת ד"ה בהעלותך (ל, ד) ששם איתא: והנה חסד דז"א נק' חסד עולם וממנו הוא שרש אהבת עולם אבל חסד דא"א נק' רב חסד כי חפץ חסד הוא ומשם נמשך בחלי אהבה רבה כו' עכ"ל שמזה יוצא שבחלי רב חסד וחפץ חסד היא בחלי אחת.

הת' יהונתן דוד רייניץ

ש י ח ו ת

ג... בהתוועדות דש"פ קרח הקשה כ"ק אד"ש וז"ל: (הנחת הת' ס'י לה).

ע"ד ווי די שאלה וואס מ'האט געפרעגט לעצטן שבת:

משה רבינו האט אנגעזאגט אלע י"ב אנשים "ולקחתם מפרי הארץ" (שלח יג, כ). וואס איז געווען בפרעל? די עשרה מרגלים וואס האבן חוטא געווען האבן געפאלגט משה רבינו און צוריקגעבראכט מפרי הארץ ("וזה פרי"), און דוקא יהושע וכלב האבן גארניט צוריקגעבראכט, ווי רש"י שרייבט "יהושע וכלב לא נטלו כלום לפי שכל עצמם להוציא דבה נתכוונו כשם שפרי' משונה כך עמה משונה".

איז אינגאנצן ניט מובן: וויבאלד אז משה האט אנגעזאגט "ולקחתם מפרי הארץ" קען מען ניט זאגן אז די איינציקע וועג צו מקיים זיין דעם ציווי איז היפך הטובה, נאר זיכער האט מען דאס געקענט אויסנוצן לטובה - צו ארויסברענגען שבחה ומעלתה של ארץ ישראל. היינט פארוואס האבן יהושע וכלב ניט מקיים געווען דעם ציווי און ניט געבראכט מפרי הארץ אויסטייטשנדיק דאס לטובה - ווי זיי זיינען פירות שנשתבחה בהן ארץ ישראל, ובמכ"ש וק"ו דערפון וואס יהושע וכלב האבן גערעדט אנדערע שבחים אויף ארץ ישראל וואס מ'האט זיי ניט אנגעזאגט, איז זיכער אז זיי האבן געדארפט רעדן שבחים אין

אן ענין וואס מ'האט זיי יע אנגעזאגט ("ולקחתם מפרי הארץ")!?

אי די עשרה מרגלים האבן דאס אויסגענוצט באופן אחר - איז נוסף לזה וואס מ'האט גערעדט אז די עצת המרגלים האט געקענט זיין לטובה, איז עאכו"כ ווען עס רעדט זיך וועגן א ציווי פון משה רבינו, איז זיכער אז מ'האט עס געקענט אויסנוצן לטובה.

וכאמור, די שאלה וועט מען איבערלאזן פאר אנדערע זיך צו משתדל זיין און פארענטפערן. עכ"ל.

* * *

ד. בהתוועדות דמוצש"ק פ' שלח תשל"ח הקשה כנ"ל ותירץ:

דארף דאס רש"י ניט פארענטפערן - כאמור לעיל אז דער גליק איז אז דער בן חמש למקרא געדיינקט דאס וואס ער האט געלערנט, במילא פרעגט ער אינגאנצן ניט די קושיא:

דער בן חמש למקרא האט שוין געלערנט אין פ' קדושים אז ס'איז דא דער ציווי הקב"ה אז "לפני עור לא תתן מכשול";

און וויבאלד אז יהושע וכלב האבן דערהערט און דערפילט און פארשטאנען אז כוונת המרגלים מיטן ברענגען די פירות איז "להוציא דבה נתכוונו, כשם שפרי' משונה כך עמה משונה" - האבן זיי ניט געטארט ברענגען "פרי הארץ" מצד דעם איסור פון "לפני עור לא תתן מכשול".

וואס אפ' ווען משה רבינו וואלט זיי געהייסן ברענגען פון "פרי הארץ" טארן זיי אויך ניט ברענגען מצד דעם ציווי פון "לפני עור" ווארום "דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין" - מ'דארף אבער דערצו ניט אנקומען, ווארום ביי זיי איז געווען בפשיטות אז משה רבינו וועט זיי ניט הייסן עובר זיין אויפן ציווי פון "לפני עור לא תתן מכשול";

ווארום דאס וואס משה רבינו האט געהייסן די מרגלים (ובכללם יהושע וכלב) "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ" - האט שוין רש"י באווארענט לפנ"ז אז "אותה שעה כשירים היו", איז זיכער אז זייער כוונה דעמולט מיט ברענגען די פירות איז געווען אויף צו באוויילן אז "טובה הארץ מאד מאד" - אבער יהושע וכלב האבן געזען אז כוונת המרגלים איז "להוציא דבה נתכוונו, כשם שפרי' משונה כך עמה משונה", האבן זיי שוין ניט געטארט ברענגען "פרי הארץ" צוליב דעם איסור פון "לפני עור לא תתן מכשול".

(וראה שם ההוראה לעבודת ה' שלומדים מביאור זה) *

* * *

ה. ונראה לענ"ד שיש לומר דמה שמשה אמר "ולקחתם מפרי" וגו' לא ה' כוונתו שכל א' מהמרגלים יביא פירות ודי שיטלו אחדים מהם במעמד כולם ע"ד דפרש"י באמור כד, יד. כל העדה במעמד העדה. וכוונת משה בהבאת הפירות ה' בכדי שיראו שהפירות טובים מאד בזה יראה שהש"ת מקיים הבטחתו שהיא ארץ זבת חלב ודבש, והמרגלים רצו להוציא מזה ענין הפכי כנ"ל כשם שפרי' משונה כו' ויהושע וכלב מאחר שראו זה והנה אפי' אם גם הם יביאו לא יפעלו בזה. מאומה מאחר שמוציאים מזה ענין הפכי. ומשה לא אמר בפירוש שכל א' יביא מפרי כו' רק אפשר לפרש במעמד כולם. וגם כוונת משא לא יושלם בזה שגם הם יביאו כנ"ל לכן לא נטלו כלום ולא רצו להשתתף עמם כנלע"ד בדרך אפשר.

הרב אלי' חיים רויטבלאט

- משפיע בישיבה -

עד"ז תירץ הרב מנחם שיחי' ליפשיץ והת' יוסף

קובעטשיק והת' ישראל דב שיחי' זהר.

ו. או"ל ובהקדים על הפסוק "שלח לך אנשים" פרש"י "כך לדעתך" דלכאו' למה שלחו מרגלים האם לא האמינו בהקב"ה שאכן הארץ טובה ורחבה ובאמת יצליחו לכבשה אלא י"ל (לקו"ש חכ"ג עמ' 93) שכל מטרת השליחות שבנ"י בשכלם הם יבינו שבאמת הארץ טובה ורחבה וכו' ולכן צוה משה רבינו להביא מפרי הארץ כדי שרצון היהודים לעלות לארץ יהי' לא רק מצד ציווי ה' אלא גם מצד שכלם והבנתם וכלשון כ"ק אד"ש:

 (* קטע הנ"ל נמסר לנו ע"י הרב מיכאל שי' לוזניק

ויש להעיר מלקו"ש פ' קדושים תשד"מ דנת' שם דלדעת רש"י בפש"מ לפני עור קאי על ענין אחר, ובדרך הפשט ידעין דאסור להכשיל חבירו בדבר איסור ממקום אחר עיי"ש, ובשיחה הנ"ל כנראה דלא נחית בפרטיות בזה.

המערכת

"... דער ענין השליחות איז געווען דער "נשמע" צו אויספארשן דל זאך פון כניסה לארץ ע"פ שכל...".

חטא המרגלים התחיל בכך ששינו בדבר השליחות ולא רק תרו את הארץ אלא חשבו להסיק מסקנות על דעת עצמם ומכיון ששינו בדבר השליחות בענין עיקרי כזה בטלה השליחות (מביאור כ"ק אד"ש בהתוועדות הנ"ל).

עפ"ז מובן מדוע כלב ויהושע לא הביאו פירות מכיון שסוכ"ס בפירות אלו היו משתמשים המרגלים לעצתם הרעה הרלו מלכתחילה בטלה השליחות, כי עצם ענין השליחות הלו להחדיר לשכלם של בני"י שהארץ טובה ורחבה וקלה להכבש וברגע שהפירות שיביאו יפעלו פעולה הפוכה בעם מהפעולה שרצה משה שהם יפעלו הרלו (גם) שליחות כלב ויהושע בטלה כלו לא יעזור כוונתם הטובה באם המרגלים יחדירו ע"י פירות אלו את הכוונה ההפוכה בעם.

א' מאנ"ש
- ברוקלין נ.י. -

ז. בהתוועדות דש"פ קרח ש.ז. נתבאר בפרש"י שבנוגע לכהנים נאמר "אני חלקך ונחלתך", שכל המתנות כהונה מקבלים באופן ישיר מהקב"ה, ובלשון חז"ל "משלחו גבוה קא זכו".

אמנם בנוגע ללוים לא נאמר "אני חלקך ונחלתך", ומה שמקבלים מעשר הוא מבני"י משום שעבודתם הוא במקום בני"י.

דעפ"ז מובן מדוע לגבי כהנים נאמר שנחלתם בתוך בני"י ולא לגבי לויים, וכך מדוע אין כהנים חייבים בתרומת ה' ולויים כן חייבים, עיג"ש.

[יש להעיר מפיו העמק דבר פ"ח, כא. בד"ה חלף עבודתם וגו', -לא כמת"כ שמופרשים מתחלה לגבוה ומשולחו גבוה אתי לכהנים אלא מתחלה לא בא המעשר רק חלף עבודתם וגו'.

ולכאן יצלה"ב: ה' הוא נחלתו כאשר דבר ה' אלקיך לו" ומפרש"י

מהנ"ל מובן ד"אני חלקך ונחלתך" קאי רק על הכהנים ולא על הלוים [ועפ"ז אפשר לדייק כל דיוקים הנ"ל], והרלו בפ' עקב פרק י, ט. נאמר - "על כן לא הלו ללווי חלק ונחלה עם אחיו, ה' הוא נחלתו כאשר דבר ה' אלקיך לו" ומפרש"י בד"ה ה' הוא נחלתו - נוטל פרס מזומן מבית המלך. (ע"ד הלשון משולחו גבוה קא זכו).

ועוד, בפ' שופטים יח, א-ב נאמר - "לא לה' לכהנים הלוים כל שבת לוי חלק ונחלה עם ישראל אשלו ונחלתו יאכלון ונחלה לא יהיו לו בקרב אחיו ה' הוא נחלתו כאשר דבר לו" ומפרש"י בד"ה כאשר דבר לו - בארצם לא תנחל וגו' אני חלקך

(במדבר יח, כ).

הרי מפרש"י זה מובן דמש"כ בפ' קרח "אני חלקך ונחלתך"
קאי גם על הלויים.

[ובנוסף לזה יש להעיר ג"כ מסוף הל' שמיטות ויובלות
הל' יב - ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל.. מפני שהובדל
לעבוד את ה'.. אלא הם חיל ה'.. שנאמר 'אני חלקך ונחלתך'..

והל' י"ג - ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש אשר
נדבה רוחו אותו.. הרי זה נתקדש.. ויהי' ה' חקו ונחלתו
לעולם..

הרי מובן מזה, דהרמב"ם לומד שפסוק "אני חלקך ונחלתך"
קאי על הלויים].*

* * *

(ב) נת' בהתוועדות הנ"ל הנס דשמש בגבעון דום, דיהושע
הראה לשמש ספר משנה תורה, דמכיון שעסק התורה הוא למעלה
יותר מבחיל' השיר, לכן ע"י עסק התורה (משנה תורה) יוכל
להדיס את השמש מלומר שירה.

ויש להעיר מהקדמה שני' לס' גבורת ה' להמהר"ל בענין
זה - "כי נמפני כך היל' יהושע מעמיד השמש מפני שהשמש
היא גשמית ויהושע שהיל' לו התורה השכלית היא אפשר לו
למשול עלי'".

* * *

(ג) וכן נת' דבכדי לנצח במלחמה עם אלו שעבדו לכוכבים
ומזלות - היל' צורך לבטל תחלה את ההשפעה והכח שמקבלים
מהשמש והירח, עי"ז שמבטלים את הילוכם של השמש והירח,
ענין ההשתחוואה ואמירת השירה שלהם, שאז מתבטלת
ההשפעה שנמשכת מהם, ומכיון שכן, יהיל' כבר בדרך ממילא הנצחון
במלחמה על אלו שעובדים להם.

ועפ"ז מובן דיוק הלשון "שמש בגבעון דום" לשון שתיקה
ולא "עמוד", מכיון שהוצרך לעכב את ההשפעה הרוחנית הנמשכת
מהשמש והירח ע"י התוכן הפנימי דהילוכם, שזהו"ע ההשתחוואה
ואמירת השירה שלהם, לכן אמר "שמש בגבעון דום" לשון שתיקה,
שפירושו "דום מלומר שירה", ובדרך ממילא - עומד ולא מהלך,
עי"ש.

(* ראה בגליון זה סל' יב אות ב.

מובן מהנ"ל, דגוף כדור השמש עמד לגמרי, לגבי כל העולם כולו, ועי"ז נתבטלה ההשפעה הרוחנית שנמשכת מהם.

ויש להעיר בכיאר נס זה, שיטת המהר"ל בהקדמתו לס' גבורת ה' (שגבלי כל העולם, השמש המשיכה בהילוכה, כדלקמן): "כגלגל ה' העמידה הק ליהושע ועמו וכן לבני אדם אשר היו באופק ההוא, ולשאר בני אדם אשר באופק אחר הולכת, ולא שהיתה נראה עומדת אלא עמידה גמורה, שהרי על פי דברי חכמים היתה העמידה באמצע השמים או בשקיעתה, וזה לא ה' רק ליהושע ועמו. מוכח מזה שלא ה' זה רק לאותם שנחשב להם שקיעה ולא בכל העולם. ואם יאמר איך יתכן דבר זה בציור כי תלך השמש ותעמוד בפעם אחת... כי אפשר ויכול להיות שתלך השמש מצד ענינה הנהוג ותהי' עמידה לה מצד הנס, שיכול להיות לדבר אחד שני דברים הפכים מצד שני בחינות והטבע דבר מיוחד ושלא בטבע דבר מיוחד.. ומפני שהם שני מדריגות מתחלפות הנה היתה השמש בשני בחינות כפי חילוף המדריגות ותלך מצד הטבע ותעמוד מצד בלתי טבעי.. ויהושע ועמו שהיו צריכים אל הנס הבלתי טבעי היתה עומדת, ולשאר העולם אשר אין צריכים לנס ה' מנהיג הטבעי.. כי זה ה' ליהושע בענין נסי מצד המדריגה הבלתי טבעית שאין דבר זה ענין ושייכות אל הטבע, ותהי' לה עמידה על האופק מצד הבלתי טבעי השקיעה מצד הנהגת הטבע.. וכן הנס שנעשה למזקיהו.. שדוקא לו תזר השמש לאחור י' מעלות ודרך מנהגו של עולם היתה הולכת כסדר".

ומביא דוגמא לזה מ"מכת בכורות" ושהי' דבר והפוכו בענין אחד אמרו רבותינו ז"ל (תנחומא פ' וזאב) כשהי' קערה מלאה מים והי' הישראל והמצרי שותים ביחד הי' הישראל שותה מים והמצרי דם ומצא שהיו המים טבעי לישראל ובלתי טבעיים למצרים. וכן מלכת חושב אמרו (שם פ' בא) שהי' חושב למצרים והישראל כאשר הי' נכנס למקום חושב ההוא הי' לו אור, היו שני דברים בארץ האור והחושב. כי אין ספק שלא הוכו מצרים בסנוורים שלא יראו האור, שזה אינו, רק החושב הי' באור למצרים ולשאר לא הי' חושב. הרי שני הפכים בנושא אחד הוא האור, וזה מורה יותר על כך ויכולת הפועל שאין צריך לחדש הנס רק למי שצריך לחדש לו הנס ולמי שאין צריך לו הנס נשאר בטבעו. עי"ש.

(ד) בהתוועדות דש"פ שלח ש.ז. הקשה בהנחות לה"ק סעי' וי' מכיון שלעתיד לבוא יקויים היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ" - הרי לא שילך, לכאורה, קיום כל מצוות לא-תעשה מכלון שלא יהי' צורך ומקום כלל לשכול ענינים

שאינם שייכים לגבול הקדושה.

וא"כ, ע"פ הכלל שאין למנות במנין המצוות אלא מצוות הנוהגות לדורות - מדוע נימנו כל מצות לא-תעשה, בה בשעה שקיומן שייך רק בזמן הזה, ולא לעתיד לבוא?

[ותי' שם שהעבודה של המצוות לא-תעשה תהי' בענין החיובי שבהם, להעלות את עניני העבר (תיקון העבר) לדרגא נעלית יותר עיי"ש] ע"כ.

ויש לתרץ באו"א:

בהתוועדות דאחרון של פסח תשד"מ הקשה, מדוע מונים את המצוה דקידוש חדשים ועיבור שנים במנין המצוות; הרי מצוות אלו יבטלו לימות המשיח?

והקשה עוד: מכיון שמצוות בטלות לעתיד לבוא, הרי הקושיא היא בנוגע לכל המצוות?

וביאר בזה - בפשטות: הכלל שבמנין המצוות נכללים רק הנוהגות לדורות אינו אלא בנוגע לכל משך הזמן שישנו כללות הענין דקיום המצוות, משא"כ לאחרי שיתבטל כללות ענין המצות, כפשוט. [ולכן י"ל, שלא יהי' שינוי באור הלכנה, ומכיון שכן נמצא, שמצות קדה"ח ועיבור שנים נוהגות לדורות כל זמן שישנו כללות הענין דקיום המצוות] ע"כ.

וכן יש לתרץ כאן - כן יש למנות מצות לא תעשה, אע"פ שלעת"ל לא יהי' קיימים, משום שכלל זה שייך רק במשך זמן שישנו כללות הענין דקיום מצות לא תעשה.

ב. ועדיין צלה"כ:

מדוע שאל בשיחה רק בנוגע למצות לא תעשה? דהרי נבואת "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" א"א לומר דקאי בתחיל' ימות המשיח, דהרי מבואר באגה"ק סי' כ"ו, דכימות המשיח אין מצות בטילות ומביא דוגמאות מדיני חלב ודם, דיני טומאת יולדת וכיו"ב, שעדיין יהיו נוהגות, ומצוות אלו לכאורה יתבטלו ברגע ש"רוח הטומאה אעביר מן הארץ" [אבל ראה לקו"ש פ' ויגש ש.ז. הערה 51 מובא לקמן בסוף ההערהובלקו"ש חט"ז ע' 125 מבאר מבאר החילוק בין גאולת מצרים לגאולה העתידה: דגאולת מצרים כתיב "ויברח העם" כי "הרע שכנפשות ישראל עדיין ה' בתקפו" - ענין של אתכפיא - משא"כ גאולה העתידה כתיב "לא בחפזון תלכו" "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" - מצב של אתהפכא. ע"כ. ולכאורה צ"ל, דאין הכוונה לתחיל' הגאולה אלא לשלימות הגאולה.]

וכן לפי ביאור המובא בלקו"ש חכ"א ע' 379, דמבאר שם דהטעם מדוע נבואת זכרי' "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות

ירושלים" ה היפך ד"כל כבודה בת מלך פנימה" שזקנות (נשים) ישבו ברחובות, וכן נבואת ירמלי "עוד ישמע וכו' קול חתן וקול כלה", דקול אשה ברחובות הוא היפך הצניעות, כי מבואר בתוס' סוף מס' מכות דנבואת זכרלי הנ"ל קאי על זמן לאחרי תחית המתים ובזמן זה "גם אויביו ישלים עמו", שלא יהי שליטה ליצה"ר לכן איסורים הנ"ל לא יהיו שייכים יותר, מובן מזה דבתחילה עדיין יהי ענין דרוח הטומאה.

ולכן, צריך לומר, ש"ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" קאי אח"כ בתח"מ (כדברי תוס' הנ"ל), וא"כ, הרי אז כל המצוות בטילות, גם המצוות עשה, ולפי זה, מדוע שאל רק על מצות לא תעשה, ולא שאל ג"כ בנוגע למצוות עשה?

דמה שנת' בהת' שייך לומר, רק אם נאמר שיהי תקופה שעדיין יהי מ"ע אבל משום "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" כבר לא יהי קיום דמצות לא תעשה (ודלא כשיטת תוס'). וצריך בירור; על איזה תקופה התכוין?

* * *

ג. בענין הנ"ל דמכיון ש"ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", לא יהי שייך קיום דמצות לא תעשה צלה"ב:

1) במס' סוכה נא, א איתא ד"במוצאי יו"ט הראשון של חג.. היו מתקנין שם תיקון גדול.. התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה".

והטעם מדוע הי' מותר להוסיף תיקון זה בבאמ"ק מבואר בדף נ"ב מיוסד על נבואת זכרלי "וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחות בית דוד לבד ונשיהם לבד וגו'" והלא דברים קל וחומר, ומה לעתיד לבוא שהם עוסקים בהספד ואין יצר הרע מתגרה בהם אמרה תורה נשים לבד ואנשים לבד, עכשיו שעוסקים בשמחה ויצה"ר מתגרה בהן עאכ"ו".

הרי חזינן דאף בזמן שלא יהי יצה"ר, עדיין יהי חיוב שאנשים לבד ונשים לבד. וראה במפרשים בעין יעקב [ובגליון רכו הבאתי שמגמ' זו קצת קשה על המובא לעיל מלקו"ש חכ"א, דמשמע שלעת"ל קול אשה ברחובות לא יהי אסור, וכן "זקנות ברחובות" לא יהי היפך של "כל כבודה וכו'" ולגבי להיות ביחד עדיין יהי איסור שאנשים לבד ונשים לבד, ומאי שנא].

2) וכן בלקו"ש פ' ויגש ש.ז. סע' ז מבאר שלעת"ל וועט דאך זיין "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" און במילא אעביר די מעגליכקייט פון יצרו אונטו.. ביז א תאנה וועט שרייען מזאל איר ניט בעארבעטן, לוקט זיין בשבת - וועט מען ניט דארפן אנקומען צום לימוד הל' שבת כדי דאס צו

מונע זיין, ע"ד ווי אפיצל קינד שטעקט ניט זיין האנט אין פיער..

ובהערה 51 מביא ממדרש תהילים - בעולם הזה אדם הולך לשמש עם אשתו והיא נדה אין מי מעכב בידו אבל לעתיד לבוא אם רצה לעשות האבן זועקת ואומרת ממקור מושבו נדה היא. עי"ש.

3) בתחיל הערה 51 כותב ד"עפ"ז מובן דיוק הדוגמאות שבאגה"ק סכ"ו, הרי נראה מזה, דמפרש דיני חלב ודם, וטומאת יולדת וכו', יהי' שייכים אף בזמן ש"ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"?

הרי משמע, דאף שלא יצטרך ללמוד, אבל עדיין יהי' שייך, ישנו אפשריות לאיסור, עד כדי כך שהתאנה תצטרך לזעוק וכן בנוגע לאיסור נדה; ולכאורה מכיון שמדובר בתקופה ש"ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", הרי איסור לקיטה נדה וכו' יתבטלו, א"כ מה הצורך שיזעקו?

* * *

ד. בשאלה הנ"ל בנוגע ביטול מל"ת יש להעיר מסהמ"צ מ"ע קפ"ז שמכאן הרמב"ם מדוע מונים מצות השמדת ז' אומות אעפ"י שאין מצוה זה נוהגת לדורות: הענין שנסתיים בהשגת מטרתו בלי שיהא אותו הדבר תלוי בזמן מסוים אין אומרים בו אינו נוהג לדורות, לפי שהוא נוהג בכל דור שבו נמצאת אפשרות אותו הדבר.. עי"ש.

ולכאורה, ע"פ הנת' בשיחה הנ"ל, הרי אפשר להקשות על ביאור הרמב"ם "לפי שהוא נוהג בכל דור שבו נמצאת אפשרות הדבר" משום שבזמן ש"ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", לא יהי' אף אפשרות לקיום ז' אומות משום שכל חיותם הוא מקליפות, ולעת"ל יתבטל אף האפשרות לקיומם וצריכים ביאור אחר לשאלה הנ"ל בנוגע ז' אומות וכיו"ב (כביאור הת' הנ"ל או כביאור דהת' אחרון של פסח תשד"מ לעיל).

* * *

ה) בגליון רצ הקשו על מה שנת' בהתועדות דש"פ שלח ש.ז. - דמה שהתפלל משה על יהושע "י-ה יושעך מעצת מרגלים" אינו סותר למ"ש רש"י דהיו כשרים באותה שעה - דכפסוק כ"ו מפרש"י "וילכו ויביאו, מהו וילכו, להקיש הליכתן לביאתן מה בליאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה", וא"כ איך זה מתאים להנ"ל דאותה שעה כשרים היו ושעצת מרגלים אינה לרעה ואפשר לטובה? ע"כ.

יש להעיר מלקו"ש חל"ח ע' 147 הערה 55 דמכאן ד"מ"ש רש"י "אף הליכתן בעצה רעה", הכוונה בזה לאחרי שנגמרה עליתם לא"י והתחילה ההליכה בא"י עצמה".

הרב מיכאל לוזניק
- ברוקלין נ.י. -

ח. כהשאלה דש"פ קרח הנ"ל (אות ג') :

יש לומר: דהנה בפסוק (י"ג, כ) כתיב "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ". וצ"ב מה הפי' ב-והתחזקתם, ולתירה מזו דלכאורה מדוע אינו מפרש מלה זו ד-והתחזקתם בו כמו שאר מפרשי התורה כהרמב"ן הספורנו ועוד. דהנה הם מפרשים - "והתחזקתם" פירושו שיתחזקו ולא יפחדו שיחדשו אותם למרגלים במה שהם לוקחים פירות.

אבל רש"י אינו מפרש כן, ואפשר שלפירוש רש"י הפי' במ"ש "והתחזקתם" הוא: דמשה רבינו ביקש מהם שיביאו פירות מא"י ואפשר לפרש את זה בב' אופנים לטובה או להיפך וע"ז משה אמר להם "והתחזקתם" שזה תנאי ב-"ולקחתם" (מפרי הארץ), והיינו שמתני מחוייבים להביא מפרי הארץ דוקא כאשר זה באופן של התחזקות כשזה לטובה.

ולכאורה אפשר א"כ לשאול דאין הכי נמי שאצל שאר המרגלים לא ה"י זה באופן של והתחזקתם מ"מ יהושע וכלב יכלו להביא את הפירות באופן של והתחזקתם במה שיחשבו מחשבה טובה?

אבל אפשר"ל כן וזהו משום שהבן ה' למקרא למד בספר בראשית ע"ד המבול על מ"ש "הן יצר לב האדם רע מנעוריו" שזו היתה סיבה להביא את המבול, גאח"כ אחר המבול זה עצמו ה"י סיבה לבטל את המבול. ולכאורה למה מלכתחילה ה' הביא את המבול הרי לבסוף זה עצמו ה"י סיבה לבטל את המבול?

אלא הפי' בזה:

שישנה "סברא פשוטה" והוא: הענין של "הן יצר לב האדם רע מנעוריו". ואפשר לצייר א"ז בצורה טובה ואפשר לצייר א"ז בצורה לא טובה וא"כ בתחילה כאשר ה' הביא את המבול בגלל סיבה זו הרי שסברא פשוטה זו כבר הצטיירה בציור מסויים וא"כ א"א לבטל את ענין המבול. רק אחרי שסברא זו - אחר המבול - נפשטה מהציור שלה, אזי ה"י אפשר בגלל סברא זו לבטל את ענין המבול על להבא.

ועד"ז מבין הבן ה' למקרא בענינינו - דהנה מה שמשה ביקש שיביאו פירות מא"י זהו ע"ע הענין של "סברא פשוטה",

דאפשר לפרש אי"ז ולצייר א"ז בענין טוב, ואפשר להיפך ח"ו כהמרגלים. אבל אחרי שהמרגלים - כשלקחו מפרי הארץ - מחשבתם היתה לרעה, והיינו שציירו את הסכרא הפשוטה לציור לא טוב, כעת לא יכלו יהושע וכלב לצייר א"ז בציור טוב וא"כ חסר אצלם הענין של והתחזקתם, וכשחטר הענין של והתחזקתם שזה תנאי של "ולקחתם" אזי ממילא בטל הציווי של משה רבינו "ולקחתם" כיון שלקחה זו לא תהי' באופן של חילזוק.

* * *

ובנוגע לשאלה שנשאלה בש"פ קרח ע"ד מ"ש אצל הלויים ב' פעמים "ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה", הנה מובא ע"ז באור החיים על אתר ש-ללויים יש ב' דברים, א' חלק הנוגע להם בארץ, ב' שאינם דברים טורחים בארץ לעשות ז' מלאכות. וע"ז אומר ב' דברים א' - חקף חלקם בארץ, ב' - חקף עבודתם במה ששמרו את ישראל ונגד ב' דברים אלו אמר ב' פעמים.

שאל משה אליטוב
- תות"ל 770 -

ט. בהתוועדות ש"פ קרח בנוגע להשאלה מדוע נכפל הציווי "בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה".

ואו"ל שב' הציוויים הם ב' פרטים:

(א) "ועבד הלוי הוא את עבודת אהל מועד והם ישאו נונם... ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה" כיון שתפקיד זלוי לשמור על אהל מועד מזרים, שאין להם שייכות לנחלה זו (פירש"י על הפסוק) הרי מעמדו ותפקידו אחר משאר בני כלומר: חלת הלוי אינה נחלת שאר ישראל ולכן "ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה".

(ב) "ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה חקף עבודתם... את אהל מועד" "כי את מעשר בני ישראל... נתתי ללויים לנחלה על כן אמרתי להם בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה".

היות שהלוי עובד בבית המקדש במקום בני ישראל לכן בתור תמורה-משכורת מקבל הלוי את המעשר, ואין לו נחלה.

וי"ל שזהו ע"ד ב' הפרטים המובאים באור החיים על אתר בנוגע לכפילות "כי את מעשר וגו'" "ולבני לוי נתתי כל מעשר בישראל" שמחלק שם וז"ל: הא' חקף הנוגע להם בארץ והב' שאינם טורחים בארץ לעשות ז' מלאכות הצריכות...

לז"א הכתוב ב' דברים חלף חלקם בארץ וחלף עבודתם ישראל עומדים ועושים מלאכתם, כדי שיהיו מופנים לעבודת אהל מועד עכ"ל.

פ.ד.א.מ.
- תות"ל 770 -

י. בנוגע לשאלה הנ"ל (סעי' ג')

אולי ה"ל אפשר לתרץ, ובהקדים:

שפרט אחד מענין שילוח המרגלים לא נכתב בתורה עד פרשת דברים והוא (שם א, כב) ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וגו', ואח"כ כתיב (שם, כג) ויטב בעיני וגו', ופירש רש"י שם וז"ל: בעיני ולא בעיני המקום ואם בעיני משה ה"ל טוב אמר בתוכחות משל לאדם האומר לחבירו מכור לי חמורך זה אמר לו הן נותנו אתה לי לנסיון אמר לו הן בהרים וגבעות אמר לו הן כיון שראה שאין מעכבו כלום אמר הלוקח בלבו בטוח הוא זה שלא אמצא בו מום מיד אמר לו טול מעותך ואיני מנסה מעתה אף אני הודיתי לדבריכם שמא תחזרו כשתראו שאיני מעכב ואתם לא חזרתם בכם, עכ"ל.

הרי מכל זה מובן שמשה לא ציוה את המרגלים לילך לתור את הארץ אלא רק הסכים לזה. ואדרבא כוונתו ה"ל שאולי יתבטל הדבר לגמרי.

ולפי זה צריכים לומר שמ"ש בפרשת שלח... ולקחתם מפרי הארץ, שזה לאו דוקא ציווי אלא הסכם לזה.

ועל פי זה מובן לכאורה, למה לא הביא כלב ויהושע מפרי הארץ, היות שראו והבינו שכל כוונת משה בהכנת השלוחים לתור את הארץ הוא רק שאולי על ידי זה (שאינו מעכב) יחזרו בנ"י מתביעתם לתור הארץ, אבל כאמת אין רצונו של משה בשליחות זה.

א"כ למה להם להדר (בהבאת פירות הארץ) בשליחות כזה שאין רצונו של משה בזה, ובפרט כשראו שכוונת המרגלים הוא כדי להוציא דבה.

ואפילו את"ל שלאחר שהחליטו ישראל לשלוח המרגלים ולא חזרו בהם אמר משה ולקחתם מפרי הארץ בלשון ציווי אבל סוף כל סוף הרגישו והבינו כלב ויהושע שאין פנימיות כוונתו של משה בזה, ולכן לא הביאו מפרי הארץ כנ"ל.

במשל זה שרש"י מביא בפרשת דברים (לאדם האומר לחבירו
מכור לי חמורך) יובן עוד ענין בפרשת שלח שאינו מובן לכאורה.

רש"י אומר בד"ה שלח לך אנשים: ...חייהם שאני נותן להם
לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוה, עכ"ל.

וא"כ לכאורה תמוה למה באמת שלח משה את המרגלים לאחר
ששמע דברים כאלו מהקב"ה.

אבל במשל זה מובן.

* * *

בתחלת רש"י הנזכר לעיל (ד"ה שלח לך) צריך להבין,
זהו לשונו שם: ... לפי שבאו ישראל ואמרו נשלחה אנשים
לפנינו כמה שנאמר ותקרבוני אלי כלכם וגו':

הרי בפרשת דברים (א, כב) כתיב ותקרבוני אלי כלכם
ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו, - הכל בפסוק אחד.

ולמה מחלק רש"י זה לשתים ומתחיל... ואמרו נשלחה
אנשים לפנינו, ואח"כ אומר כמו שנאמר, ומביא תחילת אותו
פסוק גופא.

* * *

ברש"י הנ"ל (ד"ה שלח לך) יש להביא ראי' למה שפירש
כ"ק אדמו"ר שליט"א בפרשת שלח בענין של מרגלים שהי' כאופן
של "עצה" אבל לא אמרו שקר.

שהרי רש"י אומר כאן: אני נותן להם מקום לטעות בדברי
מרגלים, עכ"ל. שהפירוש הפשוט בדברים אלו הוא:

שבנ"י יטעו בדברי המרגלים. והיינו מפני שהמרגלים אמרו
דבריהם באופן של עצה.

והנה השפתי חכמים אומר כאן על רש"י זה, וז"ל: אין
הפירוש שישראל יטעו בכוונת דברי המרגלים אלא שהמרגלים
יטעו והיינו ארץ אוכלת יושבי' שטעו המרגלים, עכ"ל.

אבל לפי דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א מובן דברי רש"י
בפשטות, והיינו לא שהמרגלים טעו, אלא שע"י העצה שלהם
הטעו את בנ"י.

* * *

עוד ענין שצ"ל כאן הוא: למה לא כתיב בפרשת שלח סיפור
הדברים כמו שהי' בפועל, כמו שמסופר בפרשת דברים, דהיינו:

שבנ"י באו אל משה ואמרו נשלחה אנשים לפנינו לחפור

את הארץ. שלפי פירוש רש"י, על שאלה זו ענה הקב"ה למשה שלח לך. אבל למה לא נאמר כל זה בפירוש בכתוב.

הרב וו. ראזענבלום

- ברוקלין נ.י. -

יא. בהשאלה דש"פ קרח הנ"ל (סעי' ג')

אולי י"ל ובהקדים:

הסברת רש"י בזה שיהושע וכלב לא נטלו אינו להסביר למה לא קיימו פקודת משה להביא פירות, אלא למה לא הוסיפו להביא כשאר המרגלים.

והביאור:

עצם פקודת משה להביא פירות קיימו המרגלים עם הבאת האשכול ענבים, דהא לא צוה משה להביא מכל פרי אלא ולקחתם מפרי הארץ [ע"ד פרש"י בפרשת תבוא (כו, ב) מראשית ולא כל ראשית - ועוד], * ואעפ"כ הוסיפו המרגלים והביאו מן הרמונים ומן התאנים - א' נטל תאנה וא' נטל רמון. וע"ז מסביר רש"י שרק שני מרגלים הוסיפו והביאו פירות (אעפ"י שעוד נשאו שני מרגלים שעוד יכולים להביא) דכיון דכוונת המרגלים הי' להוציא דבה ולכן (גם) הוסיפו להביא, ע"כ לא רצו יהושע וכלב להוסיף ולהביא.

הרב ברוך חזנוב

- ברוקלין נ.י. -

יב. בההתועדות דש"פ קרח ג' תמוז, נתבאר הטעם דאצל כהנים כתוב: "אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל", משא"כ אצל הלויים כתוב כמה פעמים: "בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה", כי המתנות לכהנים בא להם באופן ישר מהקב"ה - משלחן גבוה קדכי, נמצא שהם דומים לבנ"י שגם הם מקבלים חלק ונחלה מהקב"ה כמו בני ישראל, והוא ע"ז דוגמא מקרבנות וכיו"ב דישראל נותנים להקב"ה וכהנים קדכי מהקב"ה, משא"כ הלויים מקבלים נחלתם מבני ישראל חלק עבודתם, ואינו באופן ישר מהקב"ה, ולכן 'בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה', שאינם דומים לבני ישראל. (ראה הנחה בלה"ק סל"ז).

(* ובפשטות י"ל שזה משמיענו הכתוב והימים ימי ביכורי ענבים וכפ"י רש"י שם - הלינו שהענבים הם הפירות הכי טובות להביא כיון שמתבשלים אז (אבל עליו בעיקר שפתי חכמים שפ"י באו"א).

וכדאי להעיר נזה גם משיטת רש"י (בדרך הלכה) בתרומה גדולה, שהוזכר לעיל בפסוק י"ב, דע"ל יבמות פ"ו ע"א שכתב דטבל אסור מפני עירוב תרומה שבו, והתוס' שם (בד"ה מה) הקשו ע"ז דא"כ ה"ל ראוי שיהא טבל מותר לכהן, כיון שתרומה מותרת לו, עי"ש. ותירץ הגר"י ענגל (אתוון דאורייתא כלל ב) דשיטת רש"י היא, דכמו דמציינו בקדשים דקודם הזריקה וההקטרה הוי הכל לגבוה, ואחרי הזריקה וההקטרה אז הכהנים משלחן גבוה קזכי, ה"נ אפשר דהתרומה המעורבת בטבל היא חלק גבוה, וע"כ אסגרה אז לכל, ואחרי ההפרשה אז הכהנים משלחן גבוה קזכי אבל התוס' שהקשו על רש"י לא סב"ל מזה, עי"ש בארוכה שתיקע בזה שיטת רש"י בכמה מקומות, ולפ"ז אפ"ל גם הכא דמשלחן גבוה קזכי קאי גם על התרומה.

* * *

(ב) עוד יש להעיר (בדרך הלכה) מדעת רבי אלעזר בן עזריה ביבמות שם דמעשר ראשון הוא אף לכהן, ולפ"ז מבואר כגמ' שם (בע"כ) צ"ל דהא דכתיב כאן בפרשתנו "ואל הלויים תדבר וגו'" את המעשר" הרי זה אחד מכ"ד מקומות שנקראו כהנים לוויים עי"ש, ולפ"ז משמע דגם מ"ש בפסוק כ"א "ולכני לוי הנה נתתי כל מעשר וגו'" וכן מ"ש בפסוק כ"ד "כי את מעשר וגו' נתתי ללוויים לנחלה וגו' בתוך בנ"י לא ינחלו נחלה" קאי גם על הכהנים, כיון דלשיטת' גם כהנים מקבלים מעשר ראשון, (וכ"כ בס' אהל דוד ח"א ע' קט"ו), (והא דהגמ' הביא הפסוק דואל הלויים תדבר וגו' ולא פסוקים הקודמים, ע"י בס' ישרש יעקב שם משום דראיית ר"ע החולק עליו וסב"ל דקאי רק על הלוויים הוא ממ"ש שם ואכלתם אותו בכל מקום יעו"ש) דלפ"ז לכאור' משמע דלראב"ע ליתא חילוק הנ"ל המבואר בהשיחה, כיון דלדיד' גם לגבי כהנים כתוב דבתוך בנ"י לא ינחלו נחלה, ואולי גם לדיד' אפ"ל דכשמדבר אודות כהנים בפ"ע הדגיש דיש להם חלק ונחלה כבנ"י, משא"כ כשכולל כהנים ולוויים ביחד מדגיש הא דלוויים, דבתוך בנ"י לא ינחלו נחלה.

והעירוני גם במ"ש (דברים י, ט) אודות כללות שבט לוי: "ע"כ לא ה"ל ללוי חלק ונחלה עם אחיו ה' הוא נחלתו", ופרש"י שם: "נוטל פרס מזומן מבית המלך", ועד"ז כתוב (שם יח, א-ב) "אשי ה' ונחלתו יאכלון וגו' ה' הוא נחלתו" דקאי גם על כל שבט לוי, וא"כ איך זה מתאים עם המבואר בהשיחה דלוויים נוטלים חלקם מישראל ולא ולא באופן ישר מה'?

אבל פשוט דבכללות הדבר ענינו של שבט לוי הוא לעמוד לשרת לפני ה', ומחמת זה אמרינן דהוי' הוא נחלתו, ושצריכים בנ"י ליתן להם מעשר וכו', אבל כאן בפרשתנו שמדברים בפרטיות ומחלקים בין הכהנים והלוויים גופא בזה מדגישים ההפרש כיניהם

גופא וכפי שנת' בהשיחה.

* * *

ג) עוד יש להעיר (בדרך הלכה) במ"ש בקצוה"ח סי' רמ"ג סק"ד דחש"ו יש להם זכ"ל במתנות כהונה דהוה כעין שכירות לכהנים חלף עבודה יעו"ש בארוכה, וביד אפרים סי' ס"א חולק עליו, דהקרא כתיב רק בלווים ולא בכהנים, וראה בשו"ת מוצל מאש סי' נ"ד דרצה לומר דחלף עבודה הוא רק בלווים ולא בכהנים, אבל מביא מזהר הרקיע מצוה נ"ו דכהן נמי שקיל משום חלף עבודתו, וכ"ה ברא"ש, ועי' גם באור זרוע ח"א סי' קל"ג: וקבע שכר לכהניו חלף עבודתם והכתיב בתורתו כי שכר הוא לכס", וכן הוא בתשובות מהר"ם בר ברוך (מהדורת רבינוביץ) סי' קל"ב, ועי' בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ד סי' קכ"א ד"ה והנה הרב) שהקשו לו דחלף עבודתם לא מוזכר רק בלווים ולא בכהנים, ובכהנים היא מתנה, וכתב דלק"מ דגם בלווים הכתוב קראו מתנה כדאיתא בב"מ דף י"א מתנות כהונה נתינה כתיב בהו, ופרש"י דכתיב ונתתי ללוי, ואפ"ה נקרא בכתוב חלף עבודתו, וה"ה בכהנים עיי"ש. ועי' גם בדרכי משה או"ח סי' נג סק"ז: "כמו שהכהנים והלווים במקדש היו לוקחים תרומות ומעשרות חלף עבודתן", וראה גם בשו"ת מהרש"ם ח"ב (במפתחות חיו"ד סי' ר"ז) שהאריך בזה ומביא מרש"י ערכין לד, א בד"ה הכא דגם בכהנים ה"ז בשכר עבודה, ומביא גם מספרי בפרשתנו דנתנו לכהונה חלף עבודתם עיי"ש. ועי' גם בשו"ת בית יצחק או"ח סי' י"ג אות י"ד, ובהערות וביאורים גליון ק"מ ס"ג, ואכמ"ל.

מיהו כ"ז הוא בדרך הלכה, אבל בדרך הפשט כתוב הענין דחלף עבודתם רק אצל הלווים ולא אצל הכהנים.

* * *

ד) בהא דהובא דברי הרמב"ם בהל' יסודי התורה דדברי הפורעניות שהנביא אומר אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו, דאפשר שעשו תשובה ונסלח להם, ובמילא אף שכתוב כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ, אי"ז ידיעה ברורה, כיון דנבואה באופן של פורעניות יכולה להשתנות.

יש להעיר במ"ש הצל"ח ברכות ד. א. דאיתא שם דר' יעקב בר אידי רמי, כתיב והנה אנכי עמך. ושמתוך ככל אשר תלך. וכתוב ויירא יעקב מאד, אמר שמא יגרם החטא, כדתניא עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה, מכאן אמרו חכמים, ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע אלא שגרם החטא, ותמה הצל"ח על הרמב"ם

שכתב בהקדמת פיהמ"ש דמה שהבטיח הקב"ה ע"י נביא לעולם אינו חוזר, ואי אפשר לחטא לבטל הבטחת טובה זו, ומה שאמרו ביעקב שנתיירא שמא יגרום החטא, הלינו מה שהבטיחו הקב"ה על עצמו, אבל נביא המתנבא על אחרים לטובה אין החטא גורם לבטל דברי הנביא, ע"כ. והרי כאן הבטיח הקב"ה ע"י נביאו משה רבינו לעשות נס בבואה שניה כמו בבואה ראשונה, ואעפ"כ גרם החטא לבטל הבטחה זו? ומסיק הצ"ח שם דקושא זו מעיקרא ליתא, שהרי עיקר טעמו של הרמב"ם בזה שהבטחה לטובה ע"י נביא אין החטא גורם ביטולה היא משום דזה היא האות להבחין אם הנביא אמת, וכיון שבמשה רבינו כתיב "וגם בך יאמינו לעולם" שהבטיחו הקב"ה שלעולמי עולמים לא ירהרו אחר נבואתו כלל, במילא בהבטחה שהבטיח הקב"ה על ידו שפיר גורם החטא לבטלה כמו שיוכל החטא לגרום ביטול ההבטחה קושיית האברבנאל על הרמב"ם דלמה בהבטחה שהבטיח הקב"ה על הנביא עצמו יכול החטא לבטלה דמאי שנא? אבל לפי מ"ש הצ"ח מוב דבאמת לעולם ה' יכול חטא לבטל ההבטחה, אלא דמשום בחינת הנביא שנוכל לבחון אותו אינו כן בהבטחה לטובה, מיהו בכל מקום דאין שייך טעם זה דבחילת הנביא כמו במשה רבינו, או כנוגע לעצמו, יכול ההבטחה להבטל ע"י חטא) דיוצא מדבריו דכשמדובר אודות נבואת משה אין חילוק בין הבטחה לטובה או להיפך, דלעולם יוכל להשתנות ע"י תשובה או להיפך, ועל גם כשנ"ח עין יצחק בהקדמתו שהאריך ג"כ לבאר כעין דברי הצ"ח הנ"ל, ולפי שיטתם, בעניננו למ"ש כי תוליד בנים כו' שנאמר ע"י משה, אין צ"ל דוקא משום שהיא הבטחה לרעה כנ"ל, מיהו פשוט שבהשיחה לא נחית לזה ונת' לפי כל השליטות, ואפשר גם משום שאר הנבואות שנאמרו אח"כ שלא ע"י משה.

* * *

ה) בהא דהוקשה על דין הרמב"ם דאם הודיעה בתחילה מותר מהדין דגרושת הלב, יעויין באבהע"ז סל' קי"ט ובכו"כ שם שישנם ע"ז כמה תירוצים א) דכאן איירי כשלא בא עלי' ב) הדין דגרושת הלב היא אם בעת שכא עלי' דעתו לגרשה, וכאן איירי שדעתו לגרשה בזמן מוגבל אח"כ, ובעת שכא עלי' אין דעתו לגרשה. ג) כאן איירי באופן שליכא חשש דכנים פגומים כגון שאינה מתעברת. ד) הדין דגרושת הלב הוא אם רוצה לקחת אשה אחרת, משא"כ כאן איירי דאינו רוצה אשה אחרת, עיני"ש עוד. וכן במל"מ שם בהל' איסורי ביאה כנ"ל. ועל גם כס' באר יצחק בסוף גיטין שתירץ באופן אחר.

ובהא דהוקשה דלכאורה מגוף הקרא מוכח דאם הודיעה

מותר כיון דכל האיסור הוא משום דיושבת לבטח, ולמה צריך להטור להביא מהרמב"ם דוקא, לכאורה אפ"ל דינש לחלק אם כבר

נשאה מקודם ואח"כ החליט לגרשה, הנה בזה האיסור הוא רק משום שהיא יושבת לבטח, אבל כשרוצה לישאנה לכתחילה ע"מ לגרשה הו"א דזה אסור אפ"י אם מודיעה מקודם, ואפ"ל משום שגורם עצם הענין דגירושין דמזבח מוריד דמעות וכיו"ב כדאיתא בסוף גיטין, ולכן מביא מהרמב"ם דוקא, דאם מודיעה מותר.

ואף דבגמ' הובא הטעם משום אל תחרש וגו', אפ"ל משום דהגמ' לא איירי באופן שמודיעה בתחילה, ולכן נקט עדיפי מיני' משום אל תחרש וגו', ודוחק. ואולי אפ"ל עוד, דמהגמ' גופא הו"א דאפ"י אם מודיעה בתחילה אסור, כי מ"מ היא תחשוב שתמצא חן בעיניו ולפועל לא יגרשה, ואכתי אפשר שיהי' בזה הענין דהיא יושבת לבטח, ע"י הנהגתו, (וסברא כע"ז הוזכרה בחי' חת"ס בסוף גיטין) לכן הביא הדין מהרמב"ם דוקא.

* * *

(ו) בהשאלה דלמה לא הביאו יהושע וכלב מפרי הארץ כציווי משה? אפ"ל דמשה לא ציווה שכל אחד ואחד מהם להביא מפרי הארץ, אלא בכללות כולם יחד יביאו מפרי הארץ (ודוגמא בהלכה כשאמר לעשרה כתבו גט לאשתי אחד כותב ע"י כולם, כיון דלא אמר כלכם, כמ"ש ברמב"ם הל' גירושין פ"ט הכ"ו), ולכן בשלמא אם היו המרגלים מתכוונים לטובה, היו גם יהושע וכלב משתתפים בהבאה, אבל כיון שהם התכוונו לרעה, לא הי' ביכוב"כ תועלת כשהם יביאו ואדרבה, ובפרט דגם לולי הבאתם היו ג' מיני פירות שהביאו המרגלים, וג' הו"ע של חזקה בפשש"מ לעיל בפ' משפטים לגבי שור המועד, ובמילא ע"י הג' מינים כבר מתברר דכן הוא בכל הפירות. (וכדאיתא גם להלכה דנגח ג' מינים הוה מועד לכל, ע"י בתוס' ב"ק ב, ב)."

* * *

(ז) כמה ששאל הרב מ.ג. בגליון הקודם ס"ט ממ"ש רש"י "מה ביותן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה" דאיך זה מתאים למה שנת' בהשיחה בש"פ שלח? שמעתי שישנם אומרים דקושיא זו מעיקרא ליתא כי "אף הליכתן" היינו כשהתחילו ללכת לחזור להמדבר, אבל פשוט דפ"י זה אינו, כמפורש ברש"י סוטה לה, א. דהליכתן היינו בעת שהלכו בתחילה לתור הארץ, עיי"ש.

ולענין גוף הקושיא ראה בחדא"ג מהרש"א שם שכבר הקשה דאיך זה מתאים למה דדרשינן דאותה שעה כשרים היו, ותירץ דבשעה שנבחרו היו כשרים, אבל אח"כ בעת הליכתן היו בעצה רעה, ולפ"ז לא קשה גם לפי השיחה.

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי

- ר"מ בישיבה -

יג. בהתועדות שבת פ' קרח (הנחות בלה"ק ס"י ל"ב) הקשה כ"ק אדמו"ר שליט"א על הרמב"ם שכותב בהלכות איסורי ביאה פ' כ"א ה' י"ב 'ולא יבוא עלי' אחר שגמר בלבו לגרשה ואם עשה כן הבנים אינן הגונים" והם נקראים בני גרושת הלב. ולכאורה בה' כ"ח פוסק הרמב"ם בהיפוך שאוסר לישא אשה ודעתו לגרשה אך אם הודיעה בתחילה שהוא נושא אותה לימים מותר - ולכאורה איך אפשר לשאת אשה לימים, והרי כשנושא אשה לימים דעתו לגרשה - וא"כ איך יכול לבוא עלי' - והרי יש לה דין של גרושת הלב.

והנה המשנה למלך הביא תרוץ ע"ז בשם זקנו הר"ם נ' חביב שבני גרושת הלב - זהו דוקא אם לא מודיעה אך אם מודיעה שרי.

וע"ז הקשה המשנה למלך, שהרי טעמא דאיסורא דבני גרושת הלב כתב הרא"ש ספ"ב דנדריס דהוי כי מתוך שגמר בלבו לגרשה מהרהר באחרת, וא"כ אף אם הודיעה שייך האי טעמא דמהרהר באחרת ולכן מתרץ המשנה למלך דע"כ לא אמרינן כשגמר בלבו לגרשה דאסור לבוא עלי' אלא כשרוצה לקחת אשה אחרת - דאז שייך טעמא דמהרהר באחרת אבל כשאינו רוצה לקחת אשה אחרת שרי דלא שייך טעמא דמהרהר באחרת, והרמב"ם בהלכה כ"ח מדבר בכזה ציור שיש לאדם אשה אחרת (- שלכן יהי' מותר לו לישא ע"מ לגרש - כשמודיעה) שהרי מקורו של הרמב"ם הוא מסיפור הגמ' (יבמות לז, ב). שרב ור"נ כשהלכו לעיר אחרת רצו לישא אשה לימים מועטים - ולהם הי' אשה בעירם, וכשהלכו לעיר אחרת רצו לקחת אשה לימים שיתעכבו שם, אף שגמרו בלכם להוציאה לאחר זה הזמן, מ"מ לא היו מהרהרים בנשותיהן.

ולכאורה אפ"ל שכ"ק אדמו"ר שליט"א לא רצה לתרץ כתירוץ המשנה למלך כיון

שהרמב"ם כותב בספרו הלכות הלכות, ואם הי' בהלכה זו כזה חידוש, שהיא מדברת דוקא כשהאדם לא מחפש אשה אחרת או שיש לו, הי' על הרמב"ם לכתוב זאת בפירוש, שאם מודיע לאשה שמקדשה ע"מ לגרשה מותר היינו דוקא שיש לו אשה אחרת או שלא מחפש אשה אחרת, ומזה שאנו רואים שהרמב"ם לא כותב זאת, ע"פ פשטות יש לנו לומר שהוא לא סבר את החילוק הנ"ל.

ואולי אפשר לתרץ את הרמב"ם באופן אחר שיש חילוק בין הלכה י"ב להלכה כ"ח.

בהלכה י"ב כותב הרמב"ם "לא יבוא עלי' אחר שגמר בלבו לגרשה", והיינו בפשטות שבשעה שבא עלי' כבר אינו רוצה לחיות עמה עכשיו, והיינו שבזמן שבא עלי' היא כבר אצלו כאשה שרוצה לגרשה - שמצא בה ערות דבר או משום סבה אחרת) - והיינו במצב העכשוי. הוא אינו רוצה לחיות אתה ולכן אסור לו

לבוא עלי', ואם עשה כן הבנים אינם מהוגנים ונקראים בני גרושת הלב.

אך בהלכה כ"ח מדבר הרמב"ם על אדם שקידש אשה לזמן מסוים, והוא הודיע לה שלאחר זמן זה הוא יגרשנה, אך עד שיגיע הזמן הזה הוא רוצה לחיות אתה, וכשהוא בא עלי' בתוך הזמן הזה, היא אינה נקראת גרושת הלב כיון שבשעת מעשה הוא רוצה לחיות אתה כאדם רגיל, ורק לאחר זמן מסוים הוא יגרשנה - כזה דבר מותר לעשות כיון שבזמן שבא עלי' אינו מהרהר כלל באחרת כיון שעכשיו הוא חי אתה ובשמחה, וכסיפור הגמ' ביבמות לז ע"ב (שמגמ' זו - יש שרוצים לומר שהיא המקור לדברי הרמב"ם) שרב חיפש אשה ליום אחד - והיינו שהוא רצה לגור איתה באותו יום - ואשה כזאת אין לה דין של גרושת הלב, ומותר לעשות דבר כזה, ואין נפק"מ בין יש לו אשה אחרת, או לא*.

הרב מנחם מענדל גליצנשטיין

- ברוקלין נ.י. -

יד. בשיחת ש"פ קרח סל"ב-יג הובא המדרש הטעם לאדמומיות השמש בבוקר מפני המכות שהשמש מקבל ממלאך השמש להכריחה לצאת ולהאיר על הארץ שהרי השמש מצ"ע לא רצה לצאת ולהאיר מפני זה שיש עובדי השמש. ונתבאר בהשיחה ההתאמה עם הטעם בדרך הטבע לאדמומיות השמש.

- ולהעיר מפני המהרז"ו לויק"ר פל"א, ט (בנוגע

לאדמומיות השמש בעת שקיעת החמה): ואף שדבר טבעי לשמש שיתאדם מראיתו קודם שקיעת החמה שאז היא קרובה לארץ והאדים מפסיקים מראיתו ונראית לנו אדומה, עכ"ז כל הטבעים מלמדים אותנו דעת כו', אף כי מאורות אשר יצרים בדעת בכינה ובהשכל נוצרו ללמד אותנו חכמה ומוסר. עכ"ל. -

בהשיחה שם הערה 90 נסמנו כמה מקורות לזה שהקב"ה (ע"י מלאך השמש) מכריח השמש לצאת ולהאיר (ויק"ר פל"א, ט. מדרש תהלים (באבער) יט, ה. ועוד. וראה סנה' קי, א. נדרים לט, ב). אבל במקומות אלו לא נזכר שזהו הטעם לאדמומיות השמש.

ואולי כדאי להביא מ"ש במדחז"ל שונות כטעם אדמומיות

השמש:

* וראה בית שמואל אבהע"ז ר"ס קיט שכ"כ.

בויק"ר על אתר שם (לפני זה) כתיב בטעם אדמומיות השמש בערב (בעת שקיעתה) "לעולם אין גלגל חמה שוקע עד שהוא נעשה כמין חרדל של דם, מאי טעמא והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגבור לרוץ אורח ואין אורח אלא של נשים כו"ל. ובפ"י הרז"ל שם, שהוא רמז למ"ש במדרש תהלים (שם) שהשמש נכנס לעולם טהור ויצא טמא ממעשה הבריות, וזה רמז חרדל של דם כטומאת הנדה.

ועפ"ז הר"יז טעם לאדמומיות השמש דוקא בערב, בסוף היום, ולא בתחלת היום שהרי אז השמש עדיין טהור (נכנס לעולם טהור).

אמנם בתקו"ז ובזהר חדש איתא טעמים לאדמומיות השמש

בבוקר:

בתקו"ז קמה, א: בגין דנטיל (השמש) בקדמיתא מגבורה שמשא נפיק סומקא לבתר אתלבש בחסד דאיהי חוור וכל' אשתכך רוגזי' דשמשא.

בז"ח רות עו, ג: אמר לי' רבי יצחק לרבי נהוראי תוהנא כד אסתכלנא בשמשא דכי נפק נפיק סומקא ולכתר הכל אתהדר חוורא אמאי? ומתוך שם: שמשא כד נפיק נפיק בתוקפא כגבר תקיף כו', כגבור שנכנס למלחמה ונוצח הוא אדום כשנצח חוזר לגוונו הראשון, כך השמש כשיוצא נדלקים בו שלהבותיו והוא אדום מרוב גבורתו ואח"כ חוזר לגוון הראשון.

נמצא שיש אמנם טעם לאדמומיות השמש בבוקר - אבל לא מפני מכת המלאך להכריח השמש לצאת כמש"נ בהשיחה.

ואולי אפשר לומר בכללות הענין:

עוד טעם לאדמומיות השמש בבוקר נמצא כשיחת ל"ג בעומר תשי"ח (לקו"ד ח"ג תקיז, א): השמש יצא לארץ. ווען די זון פאנגט אן שיינען איז זי רויט פון בושה, פאר וועמען שילן אין, קיינער וויל מיך ניט, קיינער דארף מיך ניט.

ואולי קצת מקור לזה הוא ממדרשים הנ"ל שהשמש לא רצה לצאת ולהאיר על הארץ עד שמכריח אותה הקב"ה (כי "הבריות מקטרגין לנו הבריות משתחויים לנו"), ובצירוף עם מ"ש במדרש שם (ע"פ פי' הרז"ל, כנ"ל) שאדמומיות השמש בעת שקיעתה (בשעת יציאת השמש בסוף היום) הוא מצד הטומאה ממעשה הבריות (בדוגמת טומאת דם נדה). ועפ"ז אפ"ל - שבבוקר לאחר לילה לא רצה השמש לצאת עוה"פ בכדי שלא לקבל עוד טומאה ממעשה הבריות (כמו שהי' ביום שלפנ"ז), ומפני זה "ווען די זון פאנגט אן שיינען איז זי רויט פון בושה כו"ל. (וצ"ע באם אפשר לתווך אדמומיות השמש (בבוקר) מפני הכושה עם אדמומיות השמש (בערב) מפני הטומאה (כטומאת דם נדה)).

ועדין צ"ע בכל זה.

הרב שלמה יוסף זונענפעלד

- ירושלים איה"ק -

ש ו נ ו ת

טו. במפתח מאמרי ודרושי כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע (ברוקלין תשמ"א) ברשימת מאמרי תרמ"ח כתוב: מהרה ישמע (?) - חתונת אחי הרמ"מ שי' בזלינקא, ושם בשוה"ג מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: כן הוא בסימן השאלה ברשימת כ"ק מו"ח אדמו"ר (שליט"א) (נ"ע), המאמר לא ראיתי, אבל נזכר בד"ה ועשית חג שבועות, תרמ"ט, עכ"ל.

ולהעיר:

(א) בר"ד בעת הסעודות (כפ"ח אה"ק, שתל"ח) חו' ג' (ע' 103) שיחת יום אחש"פ בסעודה, ה'תש"ל, איתא: ישנו מאמר מאדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע שאמר בשנת תרמ"ז, ואמר זאת בעיר לינסק, כמדומני בחתונת אחיו, והמאמר נמצא בכת"י, ושם כתוב שצריך לאכול בסעודה שלישית מיני מזונות, ומשם העתקתי זאת בהיום יום, ע"כ.

(ב) במאה שערים ע' מ"ד "כמנחה בשבת ... אין האכילה לחם" ובהוספות למאה שערים הערות וציונים ע' נו מעיר שם כ"ק אדמו"ר שליט"א: להעיר ממאמר של כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע ד"ה מהרה ישמע (?) תרמ"ח - "נאמר על חתונת אחי הרמ"מ שי' בזלינקא" - דכותב: הא דסעודה שלישית היום לא גוי, ^{החכ}ההנו שא"צ פת, אבל צריך לטעום איזה דבר, וא"ר יוסי יהא חכמא מאוכלי ג' סעודות (הועתק בהיום יום ע' ל'), עכ"ל מהלשון דכותב וכמו"כ מהל' הועתק משמע שכ"ק אדמו"ר שליט"א ראה מאמר זה.

הת' יהונתן דוד רייניץ

טז. הנה נהגו שכשרואים שאצל מישהו נהפכו הרצועות הנמשכות מתש"ר הופכים אותם לצד השחור, ולכאורה ברמב"ם הל' תפילין פ"ג ה"ט לא נמצא כזאת אלא שהרצועות הכרוכות על הראש ועל היד אסור שיתהפכו "ולעולם יזהר להיות פני הרצועה למעלה בעת שקושר אותן על ידו ובראשו" וכן בשו"ע אדמוה"ז (ס"ל כ"ז ס"ט) דאין להקפיד כלל כו' לפי שאינן מעיקר המצוות.

אמנם לכאורה אפשר לומר מקור למנהג זה, א. מאחר ודאדמוה"ז מביא (בס"ל כ"ה סכ"ד) שהאריז"ל הל' נוהג לכרוך

הכריכה סביב הזרוע מפני שהוא סובר שכריכה זו היא מכלל המצוה (וכן כתב בסידור לפי שהוא מענין המצוה) (ולמאורה דלא כמו שמביא כאן שאינן מעיקר המצוות, ואולי יש לדייק בחילוק הל' בין מכלל המצוה לעיקר וצ"ע) ולכן נהגו להקפיד על הפיכת הרצועות כדעת האריז"ל.

ב. דהנה ברמב"ם (שם הי"ד) כותב "ונוי היא לתפילין שיהי כולן שחורות הקציצה והרצועה כולה" אשר לכן י"ל שמקפידים שיהי' צד השחור לחוץ לנוי.

* * *

ברמב"ם שם ה"ה "כיצד סידור הפרשיות" מביא כדעת רש"י ז"ל, ובראב"ד כתב, רבינו האי ז"ל אינו אומר כן כו' וכן בכס"מ י"אך ר"ת ור"ח ורבינו האי רוב שריא ז"ל חולקים על רבינו כו" וכן במגדל עז עלי"ש. אמנם בהמשך מביא הכס"מ תשובת הרמב"ם לחכמי לונל "וכל אנשי ארץ הצבי הקדמונים חולקים על דבר זה ואמרו כי החכמים הנאמנים פתחו התפילין של רבינו האי והיא כתובה על הסדר שכתבתי חבורי". ואפשר שחזר בו רבינו האי? וצ"ע.*

* * *

הרמב"ם בפ"ג מהל' יסוה"ת הי"ט "כל הכוכבים והגלגלים כולן בעלי נפש ודעה והשכל הם והם חיים ועומדים ומכירין את מי שאמר והי' העולם כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים ליוצרים כמו המלאכים" להעיר מזוהר שמות דף קצ"ו ע"א, כל אינון ככבי ומזלי וכל אינון מלאכין עילאין די שלטניהון ביממא כלהו משבחן למאריהון ואמרי שירתה הה"ד (איוב ל"ח) ברן יחד ככב בקר ויריעו כל בני אלקים.

אלישיב קפלוון

- תומכי תמימים כפר חב"ד -

(* ראה מ"ש הרב יוסף קאפח בס' זכרון להרב יצחק ניסים (ירושלים תשמ"ה) במאמרו "שאלות חכמי לונל ותשובות הרמב"ם" כלום מקוריות הם" עמוד רמ"ג - רמ"ד.

לזכות
כ"ק אדמו"ר שליט"א
והרבנית שתליט"א

לזכות הרבנים הגדולים אשר נפטרו בשנת ה'תשנ"ב וזוהי חובתנו
לזכות הרבנים הגדולים אשר נפטרו בשנת ה'תשנ"ב וזוהי חובתנו
לזכות הרבנים הגדולים אשר נפטרו בשנת ה'תשנ"ב וזוהי חובתנו

הרבנים הגדולים אשר נפטרו בשנת ה'תשנ"ב וזוהי חובתנו

הרבנים הגדולים אשר נפטרו בשנת ה'תשנ"ב וזוהי חובתנו
הרבנים הגדולים אשר נפטרו בשנת ה'תשנ"ב וזוהי חובתנו
הרבנים הגדולים אשר נפטרו בשנת ה'תשנ"ב וזוהי חובתנו